

StOKpaardje

Tijdschrift van Stichting 't Oude Kinderboek – jaargang 15, nummer 1, 2019

Baby's in oude kinderboeken

Het eerste StOKpaardje van 2019 staat in het teken van baby's. En dan niet de pasgeborenen uit 2019, maar baby's die lang geleden het levenslicht hebben gezien in allerlei kinder- en jeugdboeken. De reden van het baby-thema ligt in een bijzondere vondst die vorige jaar plaats vond. In het *artikel 'Toeval of voorbestemd'* wordt deze vondst uit de doeken gedaan.

Maar spelen baby's eigenlijk wel een (hoofd)rol in bepaalde oude kinderboeken? Of worden ze enkel zijdelings zo af en toe genoemd in een boek? Niet dus. Joyce Noordergraaf en Lot van den Akker gingen op onderzoek uit en kwamen toch heel wat baby's tegen! Grappig genoeg niet de baby die ik me direct herinnerde. Om de een of andere reden is vooral het zusje van Jaap Holm me bijgebleven.

In het boek *Jaap Holm en z'n vrienden* moet Jaap op de laatste schooldag voor de zomervakantie thuis blijven om op zijn zusje Beppie te passen. Na schooltijd komt Kees, de vriend van Jaap, langs en vertelt hem dat de meester heeft gevraagd of Jaap nog even bij hem op school kan komen. Eigenlijk kan dat niet omdat Jaap de oppas heeft, maar Kees is zo aardig het oppasklusje van Jaap over te nemen. Tot zijn schrik wordt Beppie wakker en begint te schreien (want dat deden baby's in die tijd). Kees probeert op allerlei manieren Beppie stil te krijgen. Hij wiegt haar veel te wild, zingt keihard vaderlandslievende liederen en maakt muziek met een stoffer en blik. Kees probeert Beppie ook water te laten drinken, waarbij een zilveren schuifpotloodje uit het zakje van zijn blouse valt en tussen de veren van het wiegenbedje terecht komt. Alle pogingen van Kees mislukken, terwijl Jaap, als hij terug komt, Beppie binnen een paar tellen stil krijgt. Hij fluistert haar wat lieve woordjes toe en geeft haar een grote glazen knikker om mee

te spelen. Het zilveren schuifpotloodje gaat later in het boek nog een belangrijke rol spelen. Dat geldt trouwens ook voor de knikker. Toen ik het boek las was de knikker een poosje de hoofdrolspeler doordat Jaap er mee ging knikkeren en hem verloor. Nu ik het gedeelte over de knikker als volwassene nog eens terug lees blijf ik steken bij het feit dat de knikker het speeltje was van een baby! Wie zou vandaag de dag bedenken dat een glazen knikker een stukje speelgoed is voor een kind in de wieg... Misschien wist W.G. van de Hulst iets te weinig van baby's; misschien ook gebeurden zulke dingen vroeger gewoon. Want uiteindelijk is het nog altijd zo dat tijden veranderen en verhalen over spelende baby's ook.

Naast het baby-thema stoeit Tineke Aronson nog een keer met Pietje Bell en Chris van Abcoude en leverde Bram van IJperen een nieuwe Assorti aan voor dit nummer. Verder koos Lot van den Akker uit de recente schenkingen het op rijm gezette verhaal van Lui Lekkerland van Nelly Bodenheim.

Gerrie Halsema

Toeval of voorbestemd?

Dat wij, als StOK, oude kinderboeken verzamelen, weten we allemaal. Maar dat daar dan ook een persoonlijk babyboek van iemand bij zit, was toch wel een verrassing. In verband met de op handen zijnde verhuizing naar Lochem waren Lot van den Akker en Liesbeth Staub op de zolder van de oude bibliotheek in Deventer aan het opruimen gegaan. Ergens achter een schot stond een stel dozen opgeslagen waarvan de inhoud nog uitgezocht moest worden. Tussen de spullen in een van die dozen vonden ze een babyboek van een dame die geboren was op 14 april 1948. Dit persoonlijke item is waarschijnlijk in het verleden per ongeluk tussen een schenking terecht gekomen. 'Tja, wat doen we daar nu mee?', vroegen zij zich af. Dat was het begin van een zoektocht. Want met de huidige sociale media zou StOK het toch voor elkaar moeten krijgen om de eigenaresse te vinden?!

De eerste stap was een oproep via onze facebooksite. De oproep werd veel gedeeld, maar leverde geen resultaat op. Wat moest dan de volgende stap zijn? Iemand kwam met het idee om contact op te nemen met omroep Max. Zo gezegd, zo gedaan en Max Magazine vond het de moeite waard om een oproep te plaatsen in hun blad. Helaas kwam ook hier geen reactie op en we hadden de hoop al een beetje opgegeven.

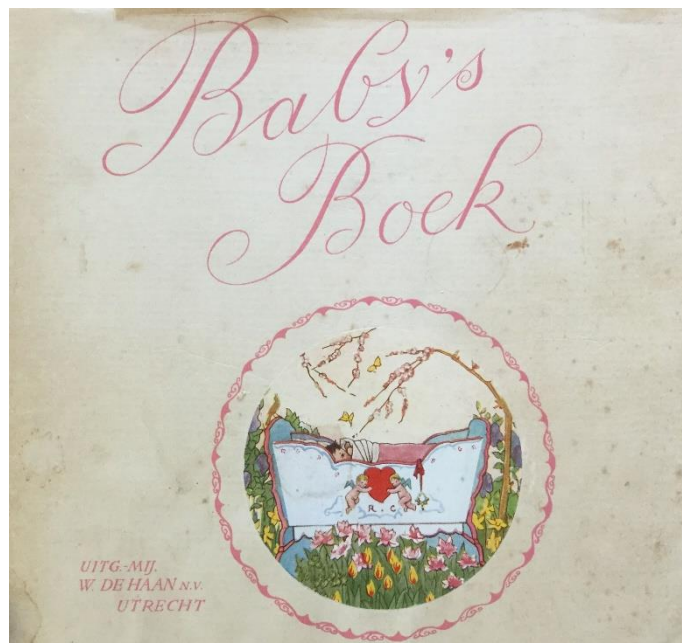
Totdat wij op vrijdag 13 april ons facebookaccount openden en een bericht van een lezeres van Max Magazine zagen met een tip. Het was precies nog één dag voordat de eigenaresse van het babyboek 70 jaar zou worden. Hoe leuk

zou het zijn als ze haar boek dan terug zou krijgen! Dus wij van StOK als een gek met de tip aan de slag. Uiteindelijk vonden we twee namen van personen waarvan we het idee hadden dat zij familie waren van degene die we zochten. En ja hoor, via facebook kregen we contact met haar dochter. Zij heeft ons gebeld en de info die zij kon geven kwam overeen met de info die in het babyboek stond. Dit resulteerde erin dat ze haar moeder de volgende dag, op haar 70ste verjaardag, kon verrassen met een paar foto's van de inhoud van het babyboek.

Het was een blij verrassing, want deze vrouw wist helemaal niet af van het bestaan van dit boek met verhalen, geschreven door haar ouders, over haar eerste levensjaren. Zij had de oude kinderboeken van haar ouders jaren geleden weggebracht naar StOK en had geen idee dat haar babyboek daar ook tussen zat. Inmiddels is het boek weer in haar bezit met ook een aantal persoonlijke spullen, zoals haarlokken en briefkaarten van haarzelf aan haar ouders.

De reactie die we hebben ontvangen was: "We zijn heel blij, dat dit unieke document weer op zijn plaats is!"

Is zoiets toeval of voorbestemd? Het maakt eigenlijk niet uit, want het is in ieder geval een bijzonder en waar gebeurd verhaal. En we hebben als StOK toch maar mooi iemand heel blij gemaakt met een oud 'kinderboek'!

Sylvia Dobma

Baby's: van pop tot big

In veel oude kinderboeken wordt wel eens een kindje geboren. Natuurlijk zonder weeën, bloed, zweet en tranen, maar als leuke verrassing voor de andere kinderen in het betreffende gezin. In *De Canneheuveltjes in Indië* wordt zelfs onverwacht een tweeling geboren, zonder dat er ook maar enigszins op gezinspeeld werd dat er gezinsuitbreiding op komst was. Soms worden de broertjes of zusjes een paar dagen uit logeren gestuurd, maar soms ook komen ze gewoon nietsvermoedend uit school, zoals Klaas, Jetse en Jouke in *Afke's tiental* door Nienke van Hichtum. Dit boek begint met de geboorte van 'de kleine pop', zoals in Friesland de pasgeborene wordt genoemd. In het gezin van Afke en Marten, waar al negen kinderen het levenslicht zagen, is Afke nog net zo blij met haar tiende kind als met de eerste. Omdat ze nog zwak is, zorgt de baker voor de baby, maar niet langer dan drie dagen; meer hulp kan het gezin zich niet veroorloven. Een wiegje kan er ook niet af: een kistje, bekleed met oude lappen is ook een lekker bedje voor de baby. Wel krijgen de andere kinderen een traktatie, beschuit met suiker, ofwel een 'soekerbak'.

De jongens krijgen „soekerbak“ ter ere van het nieuwe broertje.

In een van haar andere boeken, *Drie van de oude plaats*, beschrijft Nienke van Hichtum uitgebreid de rituelen in Friesland rondom de geboorte. De aanleiding is de geboorte van een 'kleine pop' tijdens een vreselijke storm in een dorp in Friesland. Het kindje is te vroeg geboren en in de consternatie is de vader wel drie dagen te laat met het 'omzeggen', een lelijke fout in de ogen van de dorpelingen. Van geboortekaartjes was nog geen sprake. De grootouders werden per brief op de hoogte gesteld van de geboorte van een kleinkind. Na drie weken wordt de kraamvisite georganiseerd. Dit moet vóór het vertrek van de baker, zodat deze nog de fooien van de visite kan ontvangen. Het bezoek duurt wel de hele dag, waarbij uiterst zorgvuldig wordt opgelet wat er allemaal gepresenteerd wordt. Ook wordt beschreven hoe de dorpsvrouwen elkaar en iedereen beoordelen op bezit, sieraden en kleding. De kleine wordt getoond en iedereen mag haar even vasthouden. Als ze een plasje doet op de schoot van een der bezoeksters wordt dit gezien als voortekenen van een volgende geboorte. De baby wordt pas na een maand of drie bij de eigen naam genoemd; tot die tijd is het 'de pop'.

Een indrukwekkende gebeurtenis was ook de geboorte van een kindje in Kafferland in Afrika. In haar boek *Oehoehoe* vertelt Nienke van Hichtum hoe het daar toeling. De baby werd geboren in aanwezigheid van alle vrouwen uit de kraal en was bij de geboorte nog bijna blank. De medicijnman komt eerst om het kind 'in te enten', door sneetjes in de huid te maken en die in te smeren met kruiden, waarbij de baby natuurlijk vreselijk krijst. Pas de volgende dag mag het drinken, als de tweede enting is geweest en de baby sterk is gemaakt voor het leven. De dag daarna mag het kindje mee naar het land, gedragen in een doek op de rug van moeder. Het wordt ingesmeerd met klei en olie. De naam wordt gegeven naar aanleiding van de gebeurtenis van de dag. Dit kindje heet Oehoehoe omdat buiten de hyena's op het moment van de geboorte lachten. De moeder verliest haar eigen naam en heet van dat moment af Ma Oehoehoe.

In *Guusje op moeders stoel* door Rie van Rossum weet Guusje wel dat er een kindje op komst is en zelfs al in juni, terwijl de baby pas rond kerstmis verwacht wordt. De kleinere kinderen in het gezin geloven nog dat moeder een kindje gaat kopen in het ziekenhuis, maar Guusje is al voorgelicht en weet dat het kindje groeit bij de moeder. Ze raakt echter erg van streek als een wat voorlijker meisje haar van de hoed en de rand vertelt. Haar moeder wil haar nog niet zeggen wat en hoe, daar moet Guusje nog wat ouder voor zijn (ze is nu net 14 geworden). Moeder schuift de 'lelijke praat' van het kennisje op haar moeilijke situatie thuis, met een weggelopen vader.

Als laatste wil ik nog de baby noemen die voorkomt in *Alice in Wonderland* door Lewis Carroll. Deze zuigeling komt waarschijnlijk het meest overeen met het beeld dat kleine jongetjes (en meisjes) hadden van de pasgeborene: een stinkend, blèrend roze mormel, met een niet te definiëren snoetje, dat alles nog moest leren (zoals van peper houden) en dat elk moment in een biggetje zou kunnen veranderen. Sommige jongens hadden zelfs liever een jong hondje gehad dan (alweer) een broertje of zusje.

Alice komt binnen in het huis van de Hertogin, die in de keuken zit met een baby op schoot en waar de keukenmeid de scepter of in elk geval met de pollepel zwaait. Ze smijt potten en pannen en ander serviesgoed naar de Hertogin, waarbij ze telkens bijna de baby raakt. De hertogin zingt een opvoedkundig lied voor het kind en schudt het driftig door elkaar.

Als ze genoeg krijgt van het geschreeuw, gooit ze Alice de baby toe, die vangt het

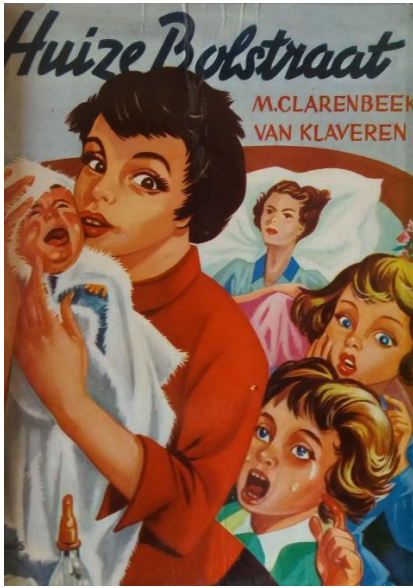
kindje op en probeert het in een soort houdgreep te houden. Ze vindt dat het kleine ding er maar raar uitziet en bij nadere beschouwing ziet ze dat het in een biggetje is veranderd. Opgelucht laat ze het diertje lopen in het bos. Ze bedenkt dat haar buurtgenootjes ook wel in biggen veranderd zouden kunnen worden, als ze maar wist hoe...

Lot van den Akker

Boeken over baby's uit de StOK-collectie

'Baby' is het thema van dit Stokpaardje. Ik moest heel goed nadenken welke boeken ik kende waarin een baby een rol speelt. *Afke's tiental* natuurlijk! Maar dat wordt al besproken. Verder een paar prentenboeken én het drieluik van M. Clarenbeek van Klaveren over Marie-Anneke uit 1956. Uitgegeven door Spaarnestad Haarlem.

In het eerste hoofdstuk van het eerste boek (*Marie Streepje Anneke*) wordt een meisje geboren in een gezin met uitsluitend zes jongens. Vader staat met alle broertjes aan de wieg en zegt: "Dit is jullie zusje, ze heet Marie-Anneke, let op! Géén Marjan... maar Marie streepje Anneke." Als later aan het jongste broertje wordt gevraagd hoe zijn zusje heet, zegt hij: "Het was iets met Streepje."

Waarmee haar bijnaam is geboren. In het volgende hoofdstuk is het baby-zusje gelijk al een puber geworden. In het tweede boek (*Huize Bolstraat*) gaat deze puber tijdens haar schoolvakantie werken in de huishouding bij een groot gezin met negen kinderen waarvan één een pasgeboren baby. Het zorgen voor de kleine Peter is voor haar een hoogtepunt en rustpunt in het drukke gezin. 'Nee, Marie-Anneke zou het beslist in de Bolstraat niet uithouden als...Ja! Als Petertje daar niet was! Petertje, die schat van vijf weken, die de hele dag in zijn lichtblauwe wieg op de slaapkamer van mevrouw van Zanten staat. Zuigend en kluivend op een roze vingertje.'

Het is voor Marie-Anneke een behoorlijke teleurstelling als baby Petertje met z'n moeder meegaat naar het ziekenhuis wanneer deze wordt opgenomen vanwege een blindedarmontsteking. Na de vakantie, in het volgende boek (*Het leven is moeilijk, zegt Streepje*) begint het schoolleven weer, maar in de herfstvakantie is er tijd voor een bezoek aan de familie van Zanten én de baby. Marie-Anneke mag van mevrouw de baby uit bed halen. Dat doet ze met veel plezier.

'Verheerlijkt pakt ze het warme, stevige lijfje uit de wieg. "O...wat word jij groot..." lacht ze. "Je groeit je wieg haast uit zeg!" Herkent Petertje toch haar stem? In ieder geval glijdt er een stralende lach over zijn gezichtje. Een lach, die Marie-Anneke ineens weer met de hele wereld verzoent... Zolang er nog zulke schattige kindertjes geboren worden, zo lief, zo gaaf, ach, dan ziet het er op de wereld toch niet zo slecht uit, moet ze denken. Ze gaat op de rand van het grote bed zitten. Ze voelt hoe stevig de baby al zijn rugje recht kan houden. Ze geniet van de trappelende pootjes, totdat ze zich realiseert dat het november is en koud! Hij moet naar beneden, maar ze kan er niet genoeg van krijgen. Zo'n kindje...zo'n schatje!'

Er is een korte recensie van het eerste boek uit de serie te vinden in de Volkskrant van 1956. 'Als in een gezin van zes jongens een meisje wordt geboren, heeft deze vrouwelijke benjamin alle kans flink verwend te worden en dit gebeurt dan ook met Marie Streepje Anneke. Dat het misschien prettig is verwend te worden maar dat je er later ook de zure vruchten van moet plukken kunnen meisjes van 10 tot 15 jaar lezen in dit prettig leesbare meisjesboek.'

In de StOK-collectie zijn meer boeken over baby's te vinden. Zoals het boek *Van Robbie en Ineke*. Net als het verhaal van Marie-Anneke uit het jaar 1956. Geschreven door Martha Marijs Visser onder het pseudoniem Jeanne Marie. Zij schreef christelijke boekjes voor de zondagschool, uitgebracht door uitgeverij Callenbach. *Van Robbie en Ineke* gaat over de dagelijkse beslommeringen van Ineke die een broertje heeft gekregen en beschrijft huiselijke tafereeltjes

'Ineke houdt erg veel van haar broertje. Ze is net een klein moedertje voor hem. Als moeder hem aan het wassen is, geeft ze zijn kleertjes aan en niemand kan hem zo lekker instoppen als hij zich heeft blootgewoeld als zijn zusje. Elke middag als ze uit school komt, speelt ze eerst even met Robbie. Ze rammelt dan met de rammelaar, net zolang tot ze ziet dat hij ernaar luistert en zijn handjes het glimmende speelgoed proberen te grijpen.'

Hele verhalen vertelt ze hem over wat er elke dag op school gebeurt. En ze verkapt aan Robbie haar geheim: dat ze op de handwerkles mooie sokjes voor hem aan het breien is.' Het broertje wordt ook nog erg ziek en dan wordt er veel gebeden waardoor het gelukkig beter wordt. Aan het eind van het boek verhuizen ze naar een grotere woning. Spannend beschreven wordt het allemaal niet. Dat blijkt ook uit een beoordeling van de Nederlands Hervormde zondagsscholenbond uit 1956. 'Allerlei voorvalletjes zijn zo echt aan elkaar geregen. Kinderen zullen liever iets, dat pittiger is, lezen dan dit boekje, dat niet van oppervlakkigheid vrij te pleiten is. Daarom kunnen wij het helaas niet aanbevelen.'

Een ouder boek is *Nakomertje* van Catharina Bronsveld, uit 1922. Ook zij schrijft boekjes voor uitgeverij Callenbach. (Rode Ruggen serie) Het bijzondere van het boek is dat het in briefvorm is geschreven. Mies schrijft brieven aan haar vriendin Nan. Het leest als een soort van dagboek want alleen de brieven van Mies zijn te lezen.

Nakomertje is het vervolg op *Wat Mies Schreef*, waarin Nan net verhuisd is naar Den Haag. Mies blijft in Duinstad achter en begint te schrijven met Nan.

In *Nakomertje* wordt al gelijk in de eerste brief het heuglijke feit medegedeeld van een nieuw broertje of zusje. 'Nu heeft mijn moeder mij vandaag zoo 'n heerlijk nieuwtje verteld, dat ik het je dadelijk moet schrijven. Denk eens, in het voorjaar krijgen we er een broertje of zusje bij! Je weet hoe dol ik van kleine kinderen houd, dus je kunt begrijpen, hoe verrukkelijk ik het vind.'

Verderop in het boek staat het volgende epistel: 'Lieve Nan, Het kindje is er! Wij zijn toch zóó blij! 't Is een meisje. 't Werd van morgen geboren, juist toen de zon opging en op een zondag, dus een echt zonnekind. Moeder maakt het best en de kleine Thea is een gezond dik molletje – een dot met blauwe oogen en donkere krulletjes. Gauw schrijf ik meer, maar ik heb nu geen tijd. Dag! Heel

veel groeten van de gelukkige zuster van een schat van een zusje.'

Van *Wat Mies schreef* is door de Bibliotheekgids voor Chr. School- en Jeugdbibliotheken de volgende beoordeling gegeven: 'Dit boekje in brieven is uitnemend geschreven. Vlot, levendig, gevoelvol. De karakters zijn psychologisch doorvoeld, naar het leven geteekend. Mies is een echt H.B.S. meisje van onzen tijd, een parelend sentiment, -toch niet sentimenteel. Frisch en oorspronkelijk. Een klein vlekje is misschien het veelvuldig gebruik van het woord "vreeselijk". – Overigens lang niet zeldzaam in den mond van 'n meisje als Mies! Het boek ademt een gezond -Christelijken geest. Aanbevolen: Zeer hartelijk.'

Uit het zelfde jaar komt ook een heel ander boekje over baby's. *De witte en de zwarte baby*. Een prentenboekje met negen gestileerde paginagrote omkaderde illustraties in groen, zwart en lichtbruin. Ernaast een rijmende tekst van vier regels; rijmschema aa, bb. Het is geschreven door J.T. Heins met illustraties van Ajo. Uitgegeven door Kluitman - Alkmaar.

In de Haagse Courant van 18-02-1922 staat de volgende beoordeling van het boek: 'Het zou mij niet verwonderen of de auteur heeft de

inspiratie voor deze gedichtjes in de kinderkamer gekregen, zoo uitnemend heeft hij den kindertoon te pakken. Kleurige en fleurige prentjes maken ze aantrekkelijk. 't Zijn rijmpjes, die de kleuters niet slechts gaarne hooren voorlezen, maar spoedig zelf van buiten leeren.'

Het is inderdaad een aantrekkelijk boekje met grappige plaatjes en vlotte rijmpjes maar het zou in deze tijd beslist niet meer worden uitgegeven. Zoals blijkt uit de volgende rijmpjes:

1 Dit kleine, zwarte dikkertje
Is een schreeuwend nikkertje.
De groote broer, die bij hem staat,
Weet met het kind geen raad.*

*4 Hier zit het doel van zijne tocht,
De zoete baby die hij zocht.
Dit lachend, lieve dikkertje,
Is helemaal geen nikkertje!*

Maar verderop in het boekje komt het wel allemaal goed en worden de witte en de zwarte baby vrienden:

*7 Maar toen kwam groote zus er bij
En uit was 't met de huilpartij.
Van wit en zwart nog ééne snik
En beiden waren in hun schik*

*8 Hier zijn zij heel wat beet're maatjes
Dan op de beide voor'ge plaatjes.
En in het wagentje van zus
Geeft wit aan zwart de eerste kus!*

*De cijfers voor de rijmpjes verwijzen naar het nummer van het rijmpje in het boekje. Er zijn er 9 in totaal.

De boeken van de eerste drie schrijfsters vertonen behoorlijke overeenkomsten. Mies en Ineke zijn dolblij met de komst van hun baby zusje/broertje. Marie-Anneke wordt blij als ze voor Petertje zorgen mag. De zorg en vooral het huishouden speelt een belangrijke rol in alle drie de boeken. Het is volkomen logisch dat de dochter des huizes hierbij meehelpt en bijspringt, in tegenstelling tot haar broers van wie het als gunst wordt beschouwd. Ook het geloof is erg belangrijk. Wat dat betreft is het verschil tussen het boek over Mies uit 1922 en de boeken over Ineke en Marie-Anneke uit 1956 niet zo groot. Al is de Marie-Anneke serie duidelijk uit een katholiek perspectief geschreven in tegenstelling tot de Callenbach boekjes. Het is ook wel wat vlotter geschreven. Het is duidelijk dat we nu in een heel andere tijd leven. Zeker wat de rol van het meisje aangaat. Toch is het wel mooi om door middel van de oude boeken weer even terug te kunnen keren naar de 'goede' oude tijd.

Bronnen

M. Clarenbeek van Klaveren, *Marie Streepje Anneke, Huize Bolstraat, Het leven is moeilijk, zegt Streepje*. De Spaarnestad Haarlem, 1956. Illustrator Ben Horsthuis.
Jeanne Marie, *Van Robbie en Ineke*. Callenbach – Nijkerk 1956. Illustrator Mies Bloch.
Catharina Bronsveld, *Nakomertje*. Callenbach – Nijkerk 1922. Illustrator F. van Noorden.
Wat Mies schreef, Callenbach- Nijkerk 1921. Illustrator Tjeerd Bottema.
J.T. Heins, *De witte en de zwarte baby*, Kluitman – Alkmaar 1922. Illustrator Ajo.

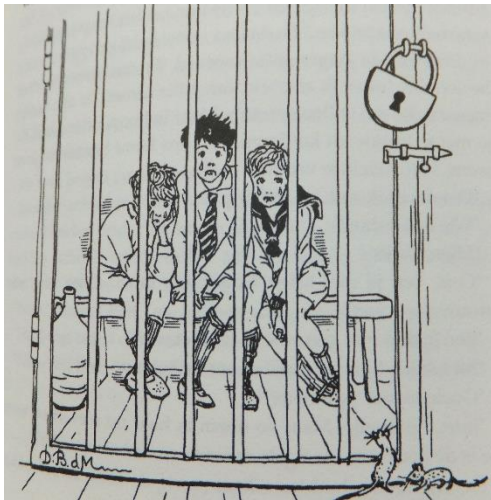
Over *Pietje Bell* en Chris van Abcoude, de belhamels van de kinderliteratuur (2).

In jaargang 14, nr.1 van 2018 schreef ik het eerste deel over Pietje Bell en zijn schrijver Chris van Abcoude. Ik besprak de eerste twee delen van de serie die Chris over Pietje schreef. Aanvankelijk was ik van plan alle boekjes (8) te bespreken, maar al lezende besloot ik het anders aan te pakken. Na het lezen van de biografie van Chris ben ik met andere ogen gaan kijken naar de lotgevallen van onze Piet en wil ik graag beschrijven wat mij nu opviel in Piets avonturen.

Piet als alter ego van Chris van Abcoude

Piet is een belhamel en beleeft vele avonturen omdat hij zo graag wil helpen en een rijke fantasie heeft. Ik vermoed dat Chris als moederloos jongetje ook de nodige streken heeft uitgehaald. Hij had in elk geval veel fantasie, was als volwassen man sociaal bewogen en trok zich het lot van arme, Rotterdamse kinderen aan. Piets grote zus Martha is ongetwijfeld voortgekomen uit het feit dat Chris de eerste jaren van zijn leven opgroeide onder het toezicht van zijn oudere halfzus Ida die min of meer de moederrol vervulde. Martha probeert zo af en toe een heertje van Piet te maken en wie weet heeft halfzus Ida ook pogingen gedaan bij Chris.

De journalistieke ambities van Chris zien we terug in Piets loopbaan als journalist. Piet vertrekt in *Pietje Bell* in Amerika naar het land waar Chris het grootste deel van zijn leven woonde en werkte. Piet krijgt net als Chris drie zonen. Twee van Piets zonen hebben dezelfde namen als de zonen van Chris: Pieter en Dirk. Pas sinds zijn biografie weten we dat Chris nog een gezin had waarin een zoon en dochter werden geboren. In de zonen van Pietje Bell lezen we dat Piet een gemoedelijke vader is die veel van de streken van zijn zonen door de vingers ziet en eigenlijk wel moet lachen net als zijn eigen vader, schoenmaker Bell. Hoe Chris als vader was weten we niet, maar wellicht komt daar verandering in (zie mail schrijver van biografie).

Afbeelding 1

Volgorde van de serie

Oorspronkelijk wilde van Abcoude het bij drie boeken over Pietje Bell laten. Na het eerste deel, *Pietje Bell*, verscheen als tweede deel, *De vlegeljaren van Pietje Bell*. In het eerste deel volgen we Pietje vanaf zijn geboorte totdat hij in de tweede klas zit van de lagere school. In de vlegeljaren is Piet ineens 16 jaar en heeft zijn schooljaren achter de rug. Hij werkt kort bij een koffiebranderij om daarna het journalistieke pad te gaan bewandelen. Aan het einde van het boek vertrekt Piet naar Amerika. Dan verschijnt deel drie, waarin Piet trouwt met jeugdvriendin Mies en drie zonen krijgt.

Op verzoek van de uitgever verscheen als vierde deel *Pietje Bells goocheltoeren*, gevolgd door *Pietje Bell in Amerika*. In de goocheltoeren volgen we Pietje verder op de lagere school en in *Pietje Bell in Amerika* is Piet 18 jaar en schrijft als journalist verhalen over het leven in Amerika voor de Morgenpost. Dat moet destijds voor de lezertjes van de Pietje Bell serie verwarrend zijn geweest, want als zesde deel verscheen *Nieuwe avonturen van Pietje Bell*, waarin Piet ook weer op de lagere school zit. Als zevende deel verscheen *Pietje Bell is weer aan de gang*, gevolgd door *Pietje Bell gaat vliegen*. In deze laatste twee delen volgen we Pietje verder op de lagere school. Later geeft de uitgever de deeltjes in chronologische volgorde uit. Het laatst geschreven deel, *Pietje Bell gaat vliegen* vond ik het minste deel. Vermoedelijk is dit boek door een ghostwriter geschreven.

Illustratoren van Pietje Bell

De plaatjes in de boeken over Pietje zijn door verschillende illustratoren gemaakt. Jan Rinke tekende *Pietje Bell* en *De vlegeljaren van Pietje Bell*. Henri Pieck, de broer van Anton, tekende *Pietje Bell is weer aan de gang*. Hans Borrebach tekende *Pietje Bell gaat vliegen* en Jan Lutz *Nieuwe avonturen van Pietje Bell*. De overige drie boeken staan op naam van D.A. Bueno de Mesquita. De mooiste illustraties vond ik die van Bueno de Mesquita. Mooi formaat, duidelijk en geestig.

Pietje Bell als beroemdheid.

Anno 2019 is Pietje een beroemdheid, want zijn boeken worden nog steeds uitgegeven. Mijn kinderen lezen zijn avonturen nog, mijn kleinkinderen vinden er niets aan. Maar er zullen mensen zijn van mijn generatie die de boeken nog met plezier herlezen. In 1964 verscheen de eerste film over onze held. Een zwart-wit film die begint met beelden van Rotterdam in de jaren 60, dus niet helemaal volgens de tijd waarin de avonturen van onze Piet geschreven werden. Het eerste deel verscheen in 1914 en het laatste in 1936. In 2002 verscheen de kleurenfilm *De avonturen van Pietje Bell*. In 2003 gevolgd door *De jacht op de tsarenkroon*. Beide films doen meer recht aan de tijd waarin de boeken geschreven zijn. Quinten Schram speelt Pietje en Arjan Ederveen tekent voor drogist Geelman en dat doet hij geweldig. Veel opnamen zijn gemaakt in Gent en Brugge om de vooroorlogse sfeer in Rotterdam te doen herleven.

In 1992 verscheen Pietje Bell als stripboek, getekend door Dick Matema, die ook Kruimeltje en Dik Trom verstripte.

Afbeelding 2

Afscheid

We gaan afscheid nemen van Pietje Bell, zijn familie en vrienden. Er komen geen nieuwe avonturen meer. Na het lezen van de biografie van zijn geestelijke vader, Chris van Abcoude, stuurde ik een mail aan Jan Maliepaard, één van de schrijvers. Onderstaande mail stuurde hij mij als antwoord en daarin kunt u lezen, dat wij wellicht geen afscheid hoeven nemen van Chris van Abcoude, want over hem is nog niet alles gezegd.

Beste Tineke,

Bedankt voor je leuke mail. Het verhaal is nog niet klaar. Onlangs kwam ik in contact met een onbekend familielid van de schrijver in Virginia USA en ik schrijf deze mail vanuit haar woning in de ongerepte natuur. Ze heeft een prachtig archief van brieven van de schrijver aan zijn oudste zoon. Zowaar toch nog een persoonlijk archief gevonden! Het is mosterd na de maaltijd, maar wel erg interessant. Wie weet komt er ooit een herziene editie waarin ik deze informatie nog kan verwerken.

Hartelijke groet uit de USA,
Jan Maliepaard.

Bronnen

Pietje Bell serie, Chris van Abcoude, *Dat is Pietje Bell, het geheime leven van Chris van Abcoude*, biografie, Jan Maliepaard en Jan Oudenaarden, 2018. Illustraties: Afbeelding 1 uit *De zonen van Pietje Bell*, uitgave uit 2017 met de oorspronkelijke illustraties van D.A. Bueno de Mesquita, afbeelding 2, uit het stripverhaal Pietje Bell van Dick Matema uit 1998.

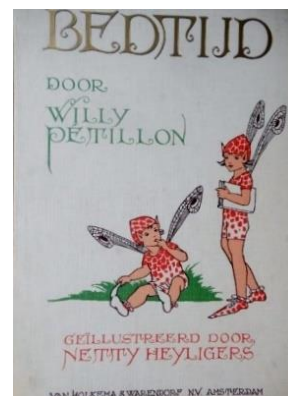
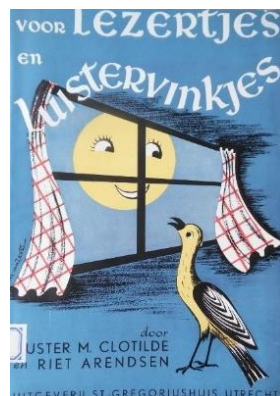
Tineke Aronson

Assorti

Aflevering 4 van deze rubriek is gewijd aan oude *voorleesboeken*, ook wel *vertelselboeken* genoemd of kortweg *vertelboeken*. Ze waren bedoeld voor de kleintjes die nog niet konden lezen, voor kleuters van vier tot zes, en voor kinderen van zes tot tien. Behalve de jeugd komen ook nog andere groepen in de samenleving in aanmerking om te worden voorgelezen: zij die fysiek niet in staat zijn te lezen of zij die de lust om zelfstandig te lezen niet (meer) kunnen opbrengen. Kinderboeken zijn door hun betrekkelijke eenvoud zeer geschikt om voorgelezen te worden. Aan eigentijdse kinderboeken geen gebrek. Aan oude des te meer, vooral als opa en oma ze allang hebben weggedaan. Openbare bibliotheken deden hetzelfde. Gespecialiseerde instellingen hebben ze, maar lenen ze niet uit. Stop! Er zijn er minstens twee die dat wél doen: KinderBoekenHuis in Winsum en Stichting 't Oude Kinderboek in Lochem. Ga eens kijken in zo'n bijzondere uitleenbibliotheek en ontdek of uw oude kinderboeken daar op de plank staan!

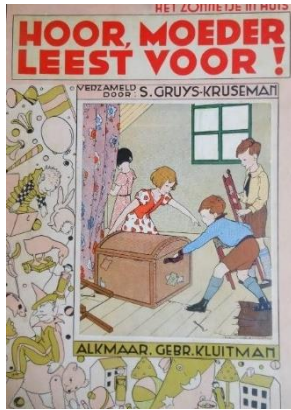
Rendeltje's Vertelselboek is de start van deze aflevering. Niet in de laatste plaats door het merkwaardige uiterlijk van mijn exemplaar. Het boekblok is namelijk gestoken in een band van een ander boek. De rug van die band is in de lengte gehalveerd en zo tegen het blok gelijmd. In tijden van schaarste (we schrijven het jaar 1944) wordt een mens creatief. J. de Jong-Snijder van Wissenkerke, de moeder van Rendeltje, is de schrijver. Haar vader schreef dat je de verhaaltjes kon voorlezen, maar ook als basis gebruiken voor een eigen verhaal. Het boek bevat vertelsels voor elke dag van het eerste trimester. Er zouden nóg drie kwartalen volgen. De leuke, korte stukjes tekst vragen hooguit een kwartiertje voorleestijd. De illustraties, zwart-wit met steunkleur oranje, zijn van Ferry Zipper. Sommige plaatjes zijn ingekleurd, opvallend netjes gedaan. Oké, maar toch jammer.

Groot Voorleesboek, van Lea Smulders, is een bloemlezing uit eigen werk, eerder verschenen in vier boeken, van 1962 tot 1975, in één band uitgebracht in 1984. Op de kale titelpagina staat bescheiden de naam Vroom & Dreesmann, de uitgever van deze dubbeldikke bundel. Smulders' boek telt circa honderd geestige, grappige verhaaltjes en versjes (aldus werden gedichten voor kleine kinderen genoemd). Op de illustraties is niet beknibbeld. Bravo! En ze zijn nog goed ook. Coby Krouwel en Bab Siljé tekenden ervoor. V&D alsnog bedankt!

Voor lezertjes en luistervinkjes, Zuster M. Clotilde en Riet Arendsen, tekeningen Jos van Bavel, uitgegeven door St.-Gregoriushuis, Utrecht, jaren 50. Uit een titel als deze spreekt weer de drievoudige functie van dit soort boeken: lezen, voorlezen en voorgelezen worden/luisteren. Op de stofomslag komt Lea Smulders (zie hierboven) ter sprake als de auteur van de KRO radio-sprookjes uit het programma *Klein, klein kleutertje*, gepresenteerd door Wim Quint, van Radioprentenboek. Verder nog zegt de uitgever over dit boek: 'Geen opgesmukte verzinsels, maar huiselijke praatjes tussen moeder en kind'. Daar valt wel iets op af te dingen, maar kritiek mag er zijn.

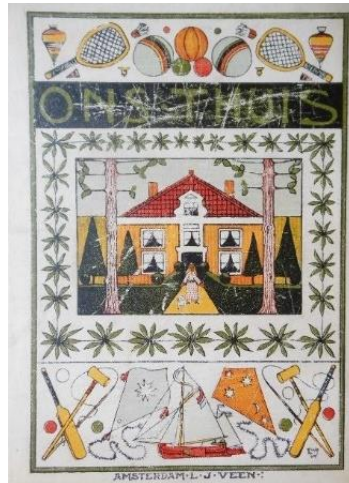
In *Bedtijd*, uit 1935, schrijft Willy Pétilion (1883-1948), voor elke dag een verhaal, getuige de ondertitel *365 vertellingen voor kinderen voor zij slapen gaan*. Van Holkema en Warendorf gaf deze bedtijdverhaaltjes uit. Netty Heyligers (1897-1989) maakte de fijnzinnige illustraties en mooie bandtekening. Zowel het fysieke boek (afgezien van de roestvlekjes) als de inhoud maken het tot een parel uit mijn collectie. Vertelsels als *De maan verbergt zich*, *De reizigers*, en *Het oude speelgoed* zijn juweeltjes.

S. Gruys-Kruseman en Nans van Leeuwen verzamelde, respectievelijk tekende *Hoor, moeder leest voor! Dl.3 Het zonnetje in huis*, Kluitman, 1933. Versjes, verhaaltjes, raadsels, grapjes, aftelrijmpjes, anekdotes, een 'bladvulling', woordspelletjes, tekenvoorbeelden, knutselwerkjes. Voilà, zo iets noemen we dus 'mengelwerk' of 'varia'. De reeks, die uit vier delen bestond, was kennelijk een succes en verscheen van 1933 tot 1953.

Twee vertelselboeken uit het begin van de vorige eeuw: *Vertelselboek V* (1920) en *Ons thuis II* (1911) geschreven/verzameld door Henriëtte Dietz en Marie Leopold. In *Ons Thuis* staan geen illustratoren vermeld. Op de illustraties zijn de namen B. Midderigh-Bokhorst, W. Pothast, Frits Lensvelt en B.v.d.V.

niettemin goed leesbaar. In *Vertelselboek V* worden ze wèl genoemd: Rie Cramer, Nelly Spoor, Wenckebach, G.J. van Overbeek, A. Ladenius, Enna Nieuwenhuis en Tjeerd Bottema. Krijgen enkel de gevestigde namen een plek op de titelpagina? Beide boeken bevatten versjes mét bladmuziek en zonder, een toneelspel en verhalen. L.J. Veen gaf ze uit. De boeken zijn gedrukt op mooi glad papier. De bandtekening en groengetinte tekeningen van Enna Nieuwenhuis zijn beeldig.

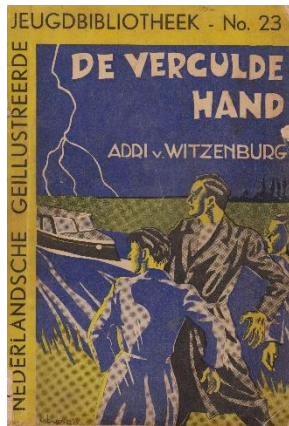
Nog zo'n Kluitman van het genre mengelwerk, maar dan één uit 1918: *Bij regen en zonneshijn*, bijeengebracht en bewerkt door Henriëtte Blaauw (1875-1949), 280 pagina's, gevuld met een forse verzameling verhalen, raadsels, aftelrijmpjes, versjes, kunstjes (o.a. schaduwbeelden maken), rebussen en spelletjes, plus 8 bladzijden oplossingen. Wat dat laatste betreft: een los katerntje zou wenselijk zijn. De illustraties zijn van M. Morris, E.A. Aris en Netty Heyligers. Onderhoudend boek, niet in de laatste plaats door allerlei anekdotes, knutselwerkjes en woordspelletjes.

De voorleesboeken van W.G. van de Hulst Senior: *Het grote -* (1947), *Het nieuwe -* (1954) en *Het gouden -* (1959). Had ik een lijstje lievelingsjeugdboeken, dan zou *Het grote voorleesboek* met tekeningen van W.G. van de Hulst Junior in de top-3 staan. Absoluut. In geen enkel ander boek van Senior kwamen de tekeningen van Junior zó mooi uit. Een ander voorleesboek van Van de Hulst, uit 1934, *Bijbelsche vertellingen voor onze kleintjes*, met prachtige tekeningen van J.H. Isings, zou ook hoog scoren. Advies voor de voorlezer: In de inleiding legt Van de Hulst uit hoe je moet voorlezen: 'Làngzaam; ja, làngzaam vooràl; en héél duidelijk'. Mee eens!

Groot Vertelboek voor de Bijbelse geschiedenis (1939), Anne de Vries, geïllustreerd door die andere gigant onder de illustratoren, Cornelis Jetses. Volgens de schrijver is dit vertelboek bedoeld als gids naar de Bijbel en naar God, zowel voor grote mensen als voor kinderen. Mij lijkt dit boek geschikter voor volwassenen. De typografie maakt het boek wat sober en saai, en de woordkeuze had wat moderner gekund.
Bram van IJperen

Recente schenkingen

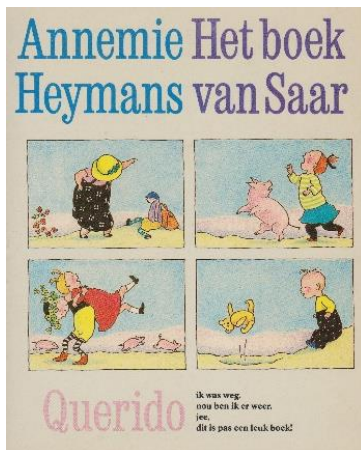

De vergulde hand, een spannend verhaal voor jongens door Adri van Witzenburg met illustraties in zwart/wit van Charles Boost. Uitgegeven in 1930 door Jeugdbibliotheek no. 23. 156 pagina's. Afmetingen: 18 bij 27 cm. Genre: Kwartjesboek, avontuur, spanning.

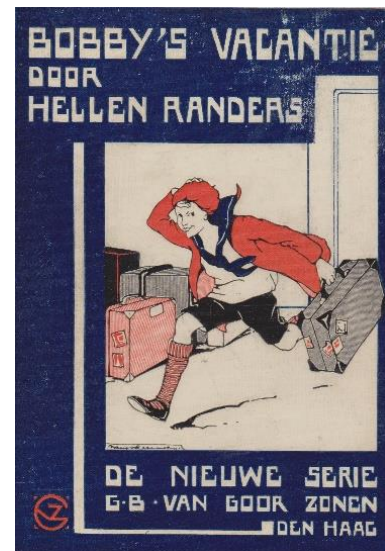
De vrolijke kabouters door V. Kubaska, met een Nederlandse vertaling door Anneke van Luyk. Uitgegeven in 1977 bij Van Reemst te Bussum. Twaalf pagina's. Afmetingen 20 bij 26 cm. ISBN 90 269 0667 6. Genre: Pop-upboek, sprookje, kabouterverhalen.

Bobby's vakantie door Hellen Randers met platen van Nans van Leeuwen, Uitgegeven ca. 1950 door G.B. van Goor & zonen te Den Haag. De nieuwe serie no. XIII. 160 pagina's. Afmetingen: 15 bij 21 cm. Genre: jongensboeken. Leeftijd 9 – 12 jaar.

Luilekkerland, geschreven en getekend door Nelly Bodenheim. Uitgegeven in 1915 door S. L. van Looy te Amsterdam. 24 pagina's. Afmetingen: 18 bij 24 cm. Genre: sprookje, oud Hollands verhaal, prentenboek op rijm. (zie boekbespreking)

Het boek van Saar door Annemarie Heymans (tekeningen) en J. Tapperwijn. Uitgegeven in 1985 door Querido's uitgeverij b.v. te Den Haag. 38 pagina's. Afmetingen: 15 bij 19 cm. ISBN 90 214 3131 9. Genre: beeldverhaal, leren lezen, prentenboek.

Boekbespreking: *Lui Lekkerland* door Nelly Bodenheim

Dit oud Hollandse verhaal is op rijm gezet, waarschijnlijk door Nelly Bodenheim zelf. Er is geen vermelding van een schrijver of vertaler.

Nelly wordt echter alleen vermeld voor de illustraties.

Het exemplaar dat wij gekregen hebben, is helaas verkeerd gerepareerd, maar dit is gelukkig nog wel te herstellen. De volgorde van de bladzijden is door elkaar gehaald, zodat de illustraties niet goed overeenkomen met de tekst. Nu komt dit euvel wel vaker voor in oude prentenboeken, maar dan heeft het te maken met de plaatsing van de kleurendruk, die vaak maar om de pagina werd toegepast uit zuinigheid. Bij dit boek is daarvan echter geen sprake, want het is geheel in kleur uitgevoerd. Omdat het vroeger niet mogelijk was de gekleurde litho's op twee zijden van het papier te drukken, zitten er tussen de gekleurde pagina's steeds twee onbedrukte bladzijden. De juiste volgorde kon ik achterhalen omdat ik zelf het boek ken uit mijn jeugd, waar het in de boekenkast van mijn grootmoeder stond en het mij vaak werd voorgelezen. Later heb ik op de boekenmarkt in Deventer een exemplaar teruggevonden.

Het verhaal begint met de gedenkwaardige regels:

De lamme en de blinde
Doen de weg u vinden.

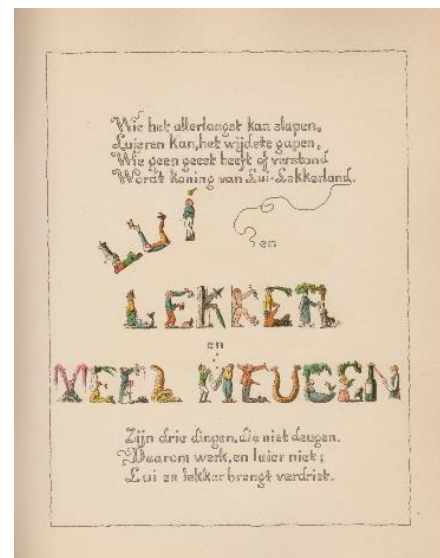
Om in Lui Lekkerland te komen, moet men zich eerst door de brijberg heen eten. Aan de andere kant van de berg is koken overbodig, al het eten is kant en klaar bereid. Brood en pasteien groeien aan de bomen en in de sloten stroomt melk. Het sneeuwt er marsepein, het regent stroop en honing en het hagelt amandelen en rozijnen. De huizen zijn met koek beladen en de muren zijn van spek. De hekken van braadworst. De vis is zo met de hand uit het water te grijpen. Bij hopen ligt het geld op straat en als men niet oud en stijf wil zijn, dan gaat men naar de Jeugdfontein. Onder de waterstraal wordt men weer jong en fit. De fontein geven wijn en de vogels vliegen je gebraden in de mond en als men moe is kan men overal op de grond slapen.

Tot slot:

Wie het allerlangst kan slapen,
Luieren kan, het wijdeste gapen,
Wie geen geest heeft of verstand
Wordt koning van Lui Lekkerland

Lui en lekker en veel meugen
Zijn drie dingen die niet deugen.
Daarom werk en luier niet;
Lui en lekker brengt verdriet.

Nelly Bodenheim (1874 - 1951) kwam uit een gegoede familie in Amsterdam en kon als kind al goed tekenen. Ze volgde de Dagtekenschool voor meisjes en later de Kunstacademie aldaar. Ze was één van de Amsterdamse Joffers en goed bevriend met Lizzy

Ansingh. Veelzijdig als ze was, ontwierp ze affiches en titelpagina's voor boeken, toneelcostuums, kruissteekpatronen en een kinderservies. Ook maakte ze hele grappige z.g.n. éénlijntekeningen, waarbij de pen niet van het papier werd opgetild.

In *Lui Lekkerland* heeft ze steeds de beginletter van de bladzijde gevormd met personen en voorwerpen uit het verhaal en ook op de voorkant van het boek zijn de letters op die manier samengesteld. Kenmerkend van haar stijl zijn de speelse en losse wijze van werken en de zwart/witte silhouetten.

Wij hebben de volgende boeken van Nelly Bodenheim in onze collectie: *Handje Plak, Het regent - Het zegent, Raadsels, In Holland staat een huis, De pruik van Cassander, 12 Sprookjes en versjes.*

Lot van den Akker

Boek gezocht!

Wij ontvingen de volgende mail:

'Ik ben op zoek naar een boek uit midden jaren zeventig. Het lastige hierbij is, op zijn zachtst gezegd, dat noch de titel noch de auteur(s) van het gezochte boek bekend zijn. Er is een beperkt aantal dingen die ik wel weet m.b.t. dit boek. Het meest concrete hiervan is dat het boek een bundel verhalen omvat (met illustraties, in de vorm van pentekeningen?) waarvan één daarvan gaat over een jonge leeuw en een zebra die vrienden zijn. Naarmate ze groter worden ontdekken ze dat ze geen vrienden zullen kunnen blijven. Om toch vrienden te kunnen blijven veranderen ze in knuffelbeesten (o.i.d.).

Het boek was midden jaren zeventig al enigszins stukgelezen, mogelijke datum van verschijnen is omtrent begin zestig (schat ik zo in). Vraag aan u is: heeft u enig idee om welk boek het gaat?'

Het is meestal erg lastig om de titel van een verhalenbundel te vinden aan de hand van de inhoud van één verhaal daaruit en dat is ons bij StOK dan ook tot nu toe niet gelukt. Weet iemand van u misschien over welke verhalenbundel deze zoekvraag gaat? Wij horen het graag van u!

Liesbeth Straub

Colofon

Stichting 't Oude Kinderboek
p/a Het Stadshuus
Markt 3
7241 AA Lochem
info@stichtingtoudekinderboek.nl
www.stichtingtoudekinderboek.nl
ISSN 1873-9474 (gedrukt)
ISSN 2211-7989 (online)
IBAN NL18 RABO 0140 7488 65

Doelstelling

Het verzamelen, bewaren, ter inzage geven, uitlenen van en informeren over in principe niet recent verschenen kinder- en jeugdliteratuur, in het bijzonder uit het Nederlandse taalgebied.

StOK is een culturele ANBI

Stichting 't Oude Kinderboek heeft ernaar gestreefd om de rechten betreffende de illustraties en de afbeeldingen te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten hierop te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot Stichting 't Oude Kinderboek wenden.

Zonder toestemming van StOK mag niets uit de artikelen worden overgenomen.

Heeft u naar aanleiding van de nieuwsbrief vragen of opmerkingen, dan kunt u ons [mailen](mailto:mailto:) of bellen.

